

Käytännönläheinen menetelmäopas lääketutkimukseen

Hämeen-Anttila K,
Katajavuori N, toim.
Yhteiskunnallinen lääke-
tutkimus – ideasta näyttöön,
253 s. Palmenia 2008

Yhteiskunnallinen lääketutkimus – esimerkiksi lääkkeiden kulutuksen, eri lääkkeidenkäyttäjryhmien, käytön ongelmien sekä lääkekustannusten tutkiminen – kiinnostaa ainakin lääketieteen, farmasian, taloustieteen, hoitotieteen ja yhteiskuntatieteen tutkijoita. Nyt yhteiskunnallisesta lääketutkimuksesta on ilmestynyt menetelmäkirja, joka kattaa tieteenalan käytetyimmät tutkimusmenetelmät. Menetelmäkirjan ovat kirjoittaneet sosiaalifarmasian osaajat. Sosiaalifarmasia on tieteenala, jolla käytetään yhteiskuntatieteiden menetelmiä farmasian ja yhteiskuntatieteen välimaastossa. Sosiaalifarmasia on Suomessa jo yli 30 vuotta vanha oppiaine, ja alan menetelmäkirjaa on kaivattu jo pitkään. Yhteiskunnallisen lääketutkimuksen aiheet kiinnostavat yleensä tutkimusyhteisön lisäksi mediaa ja päättäjiä. On hyvä merkki, että tutkimusmenetelmiä pohditaan alalla kriittisesti, ja niitä halutaan parantaa oppikirjan avulla.

Menetelmäkirja on esipuheen mukaan kirjoitettu pääasiassa farmasian opiskelijoille, jotka aloittelevat lääketutkimuksen tekemistä yhteiskuntatieteellisin menetelmin. Kirjasta on kuitenkin hyötyä myös muille lääketutkimusta aloitteleville tutkijoille tai lähialojen aloitteleville tutkijoille, vaikka tutkimusaiheena eivät olisikaan lääkkeet. Kirja

antaa hyvän kuvan menetelmien kirjosta ja käyttökelpoisuudesta sellaiselle, joka ei vielä ole niitä itse laajasti käyttänyt. Kirjassa käsitellään menetelmien heikkouksia ja vahvuuksia, mutta vältetään paradigmatirridat, koska siinä ei vertailla eri menetelmien paremmuutta.

Kirja on jaettu kolmeen osioon. Ensimmäisessä osiossa käsitellään yhteiskunnallisen lääketutkimuksen kehitystä Suomessa, teoreettista perustaa, tutkimusaiheen valintaa, tutkimuksen suunnittelua sekä tutkimusetiikkaa. Kahdessa muussa osiossa esitellään määrällisiä ja laadullisia tutkimusmenetelmiä. Käsitteiden määritelmät ja hakusaneluettelo kirjan lopussa parantavat kirjan käytettävyyttä.

Kirjan suurimpia vahvuuksia ovat erittäin monipuoliset esimerkit. Ne perustuvat suurimmaksi osaksi kirjoittajien omiin tutkimuksiin, ja niissä annetaan käytännönläheisiä ja konkreettisia vinkkejä siitä, mitä kannattaa tehdä, mitä ei ja mikä voi mennä vikaan. Lukija saa vinkkejä esimerkiksi vaikean aiheen käsittelystä haastattelussa, rekisteritutkimukseen tarvittavista luvista ja kyselytutkimuksen vastausprosentin kasvattamisesta. Menetelmien käsittely ei jää pelkästään aineiston keruutapojen kuvailuksi, vaan syvennyy myös aineiston laadun arviointiin ja analysointiin. Pääosa menetelmälukujen kirjoittajista on melko vastikään väitelleitä, joten heillä on oma väitöskirjaprosessi tuoreessa muistissa. Kirjan kirjoittajaluettelo on myös itsessään vinkkilista siitä, keneen kannattaisi ottaa yhteyttä, jos on kiinnostunut tietystä lääketutkimuksen menetelmästä.

Vaikka kirjassa on kattavasti esitelty käytetyimmät menetelmät, ovat kappaleet ymmärrettävistä

syistä lyhyehköjä esittelyjä. Tutkimusta ei kuitenkaan ole tarkoitus tehdä ainoastaan tämän kirjan avulla. Kirjan esipuheessa mainitaan, että lähdeluetteloista, jotka on sijoitettu kunkin kappaleen perään, saa viitteitä hyviksi havaituista menetelmäoppaista. Tämä toteutuikin erityisesti laadullisen osion kappaleissa hyvin.

Suurimmassa osassa kappaleista on tutkimusmenetelmien etuja ja puutteita listaava taulukko, joka antaa vinkkiä menetelmää valitsevalle. Tällainen taulukko olisi voinut olla systemaattisesti kaikissa kirjan kappaleissa. Olisi myös ollut paikallaan pohtia tutkimusmenetelmän valintaa hieman enemmän, esimerkiksi kirjan yleisessä osiossa. Lisäksi tutkimuksen tavoitteiden määrittelemistä ja selkeiden tavoitteiden merkitystä tutkimuksen onnistumiselle olisi voinut käsitellä tarkemmin.

Kirjan viimeisessä kappaleessa Lääkelaitoksen entinen ylijohtaja (1993–2009) professori Hannes Wahlroos ottaa kantaa yhteiskunnallisen lääketutkimuksen tarpeellisuuteen lääkealan kehittämisessä. Lääkkeiden asema yhteiskunnassa on tärkeä terveyspoliittinen tutkimusalue. Terveyspolitiikkaan vaikuttavia tutkimusaiheita olisivat erityisesti lääkekorvausten oikea kohdentaminen, lääkkeiden rationaalinen määrääminen ja käyttö, lääkkeiden markkinointi ja EU:n lääkepolitiikka. Wahlroosin toteamukseen tämän uuden menetelmäkirjan tarpeellisuudesta näidenkin tutkimusalueiden valloittamisessa voi mainiosti yhtyä.

LEENA K SAASTAMOINEN
*Erikoistutkija, FaT
Kansaneläkelaitos
Tutkimusosasto*